

Spis treści

Wstęp	11
Rozdział I. Wprowadzenie	15
Uwagi metodologiczne	15
O stanie badań historycznych	16
Nowe ośrodki badawcze na Mazowszu	19
Rozdział II. Interpretacje historii Mazowsza	22
Specyfika historyczna Mazowsza	22
Kwestia zacofania Mazowsza w literaturze historycznej	25
Część I. Historyczne Mazowsze w Koronie Polskiej	
Rozdział I. Proces inkorporacji Mazowsza do Korony (1462–1495) ..	29
Inkorporacja księstwa rawskiego	29
Inkorporacja księstwa płockiego	32
Rozdział II. Inkorporacja Księstwa Mazowieckiego w 1526 r.	34
Sytuacja na dworze mazowieckim na początku XVI w.	34
Domniemani truciele	36
Skutki wymarcia dynastii Piastów mazowieckich	38
Sytuacja tuż przed inkorporacją	39
Sprawa księżnej Anny	40
Akt inkorporacji	41
Wyrok króla Zygmunta I w sprawie przyczyn śmierci księcia Janusza	42
Dalsze zabiegi wokół inkorporacji	43
Znaczenie włączenia Mazowsza do Korony Polskiej	44
Kwestia zrównania praw Mazowsza z Koroną	45
Rozdział III. Mazowsze w Królestwie Polskim w XVI w.	48
Obszar i zaludnienie	48
Stosunki społeczno-gospodarcze na Mazowszu	50
Gospodarka rolna. Folwark pańszczyźniany	52

Anzelm Gostomski	54
Gospodarka puszczańska	55
Gospodarka chłopska	56
Rozdział IV. Miasta mazowieckie	59
Rozwój lokacji miast mazowieckich	59
Miasta w obliczu klęsk elementarnych	60
Handel	62
Rzemiosło	64
Uwagi o wzroście znaczenia Warszawy	66
Rozdział V. Ekspansja osadnicza Mazurów	68
Przypowieść o rozrodzeniu się Mazurów	68
Osadnictwo drobnoszlacheckie na Podlasiu	69
Znaczenie ziemi bełskiej dla kolonizacji mazowieckiej na Wschodzie	71
Mazurzy na Kresach Wschodnich	73
Pojęcia „Mazury” i „Lachy” na Kresach Wschodnich	75
Część II. Droga Warszawy do stołeczności i wzrost znaczenia Mazowsza	
Rozdział I. Dlaczego Warszawa stała się stolicą Polski?	77
Uwagi ogólne	77
Rozwój Warszawy po inkorporacji do Korony	79
Warszawa w opisach współczesnych	81
Rządy królowej Bony na Mazowszu	81
Dwór Anny Jagiellonki	85
Mazowsze między Koroną a Litwą	86
Rozwój Warszawy za Zygmunta III Wazy	88
Przejmowanie funkcji rezydencjalnych	89
Rozbudowa miasta Warszawy	91
Ustrój Warszawy	94
Rozdział II Rozwój kultury i oświaty na Mazowszu	95
Oświata	95
Wzrost wpływów Mazowszan	97
Tradycje kulturalne Mazowsza	98
Gotyk na Mazowszu	99
Renesans na Mazowszu	101

Konekcje literackie Mazowsza	102
Kultura i sztuka warszawska w XVI i pierwszej połowie XVII w. . .	105
Rozdział III. Znaczenie sejmików mazowieckich	107
Sejmiki szlacheckie.	107
„Generał mazowiecki”	109
Rozdział IV. Kościół w okresie reformacji i kontrreformacji	112
Rola Kościoła na Mazowszu	112
Sprawa konfederacji warszawskiej 1573 r.	114
Rokosze możnowładców.	117
Kościół pod wpływem kontrreformacji	118
Rozdział V. Warszawskie elekcje królewskie.	121
Elekcja Henryka Walezego	121
Elekcja Stefana Batorego	124
Elekcja Zygmunta Wazy	125
Elekcja Władysława IV.	127
Elekcja Jana II Kazimierza.	128
Elekcja Michała Korybuta Wiśniowieckiego	129
Elekcja Jana III Sobieskiego.	130
Postawy szlachty mazowieckiej na elekcjach według nowych badań historycznych.	131
Część III. Mazowsze na przełomie XVI i XVII w. oraz w epoce wojen i sarmatyzmu	
Rozdział I. Pierwsze załamanie gospodarcze Mazowsza na przełomie XVI i XVII wieku.	133
Uwagi ogólne	133
Umnieszona rola miast.	134
Mazowsze w opisie Jędrzeja Świąckiego.	135
Rozdział II. „Potop” szwedzki na Mazowszu	138
Mazowiecki teatr wojenny	138
Rabunkowa polityka Szwedów.	139
Warszawa w czasach „potopu” szwedzkiego	140
Skutki najazdu szwedzkiego	141
Odbudowa i budowa nowej Warszawy.	143
Kariera Warszawy po „potopie”	145
Barok.	147

Rozdział III. Sarmatyzm szlachecki	149
Sarmaci i sarmatyzm	149
Mit sarmacki	150
Ideały sarmackie	151
Ograniczoność sarmatyzmu	154
Świętość i święci	156
Sarmatyzm w mazowieckim wydaniu	156
Warszawa stolicą Sarmatów	158
Stosunek Sarmaty do miasta na przykładzie Warszawy	160
Rozdział IV. Społeczność żydowska na dawnym Mazowszu	163
Uwagi ogólne	163
Początki kontaktów i osadnictwa	165
Żydzi w księstwie płockim	166
Ograniczenia w handlu dla kupców żydowskich w Płocku	167
Żydzi w księstwie czerskim (późniejszym województwie mazowieckim)	168
Przywilej <i>de non tolerandis Judaeis</i>	169
Żydzi w Warszawie	170
Żydzi w województwie rawskim	172
Sejmiki mazowieckie wobec Żydów	173
Konflikty na tle religijnym	176
Procesy o bezczeszczenie hostii	178
Procesy o mordy rytualne na Mazowszu	178
W czasie potopu szwedzkiego	180
Część IV. Czasy saskie (1697–1763)	181
Rozdział I. Stosunki polityczne za Augusta II i III	181
Uwagi ogólne	181
Szlachta mazowiecka na elekcji Augusta II	182
Działania w wojnie północnej	184
Rozdział II. Skutki polityki saskiej dla kraju i Mazowsza	187
Skutki polityczne wojny północnej	187
Sytuacja społeczno-ekonomiczna	188
Ewenement „księstwa siewierskiego”	189
Podwójna elekcja i rządy Augusta III	191
Rozdział III. Upadek oświaty i norm życia politycznego	192

Rola jezuitów w kształceniu młodzieży szlacheckiej na Mazowszu .	192
Fakcje i klientela	193
Liberum veto	195
Opinie o czasach saskich.	196
Rozdział IV. Kultura czasów saskich	197
Przeobrażenia w kulturze i oświacie	197
Znaczenie prasy jako nowoczesnych mediów	199
Architektura	200
Warszawa w czasach saskich	201
Część V. Rzeczpospolita na drodze reform.	
Czasy stanisławowskie (1764–1795)	203
Rozdział I. Początki panowania Stanisława Augusta	203
Charakterystyka epoki.	203
Elekcja i początki panowania Stanisława Augusta	204
Problem religii i dysydentów	205
Okopy stanisławowskie (marszałka Stanisława Lubomirskiego).	207
Wpływy konfederacji barskiej na Mazowszu	208
I rozbiór Polski	210
Rozdział II. Kultura i oświata epoki Oświecenia	211
Uwagi generalne	211
Losy oświaty mazowieckiej	213
Reforma oświaty, Komisja Edukacji Narodowej	213
Architektura klasycyzmu	215
Mecenat i wzorce kulturowe.	216
Wolnomularstwo	217
Rozdział III. Przemiany ludności żydowskiej na Mazowszu	
w drugiej połowie XVIII w.	219
Żydzi w drugiej połowie XVIII w.	219
Los Żydów warszawskich w XVIII w.	220
Rozdział IV. Na drodze reform Sejmu Wielkiego	223
Zawiązanie się Sejmu Czteroletniego zwanego Wielkim.	223
Warszawa liderem reform Rzeczypospolitej.	224
Ukształtowanie się stereotypu Warszawy	225
Sprawa drobnej szlachty w reformach Sejmu Wielkiego	226

Sądownictwo i skarb	227
Kwestia wojska	228
Konstytucja 3 maja	229
Targowica	230
Rozdział V. Upadek I Rzeczypospolitej	232
Drugi rozbiór Polski	232
Sejm grodzieński 1793 r.	233
Postawa posłów mazowieckich na sejmie grodzieńskim	236
Warszawa u schyłku I Rzeczypospolitej	240
Insurekcja kościuszkowska	241
Żydzi w okresie insurekcji kościuszkowskiej	244
Żydzi na Mazowszu w końcu XVIII w.	244
Trzeci rozbiór Polski	246
Kilka uwag na temat przyczyn upadku I Rzeczypospolitej	247
Uwagi końcowe	249
Bibliografia	251
Suplementy	
Ostatnia ostoja turów na Mazowszu	263
Etos Wielkopolan i Mazowszan	315